

ПОЛІТИЧНА НАУКА РУХАЄТЬСЯ ВПЕРЕД, АЛЕ ЗВИВИСТИМИ ШЛЯХАМИ: ВІДПОВІДЬ ДЖОВАННІ САРТОРІ

У своїх роздумах „Куди рухається політична наука?”, проф. Сарторі яскраво відзначає деякі недоліки в дисципліні: занадто багато емпіризму і недостатньо прикладних досліджень. Однак у своїй атаці на політичну науку „американського типу”, на мій погляд, він вибирає невірною ворога. Я наполягаю на протилежній точці зору – головним джерелом всіх перерахованих недоліків є слабкість політичної теорії.

Я був щасливий дізнатися, що Сарторі „завжди стверджував, що нашим модельним прототипом' є економічна наука”. Я дотримуюся тієї ж думки і вважаю, що соціальні науки можуть багато запозичити з економіки. Проте економічна наука не є вихідною моделлю побудови власної ідентичності політичної науки як „м'якої науки”, на чому наполягає Сарторі. Економіка є достатньо жорстким варіантом науки, і вона повинна розглядатися саме так, особливо в якості моделі. Сарторі правий в тому, що в розвитку політичної науки мало прикладних досліджень. Це відображено у відносно невеликому, в порівнянні з курсами з політичної науки, кількості курсів з публічної політики та управління, на відміну, наприклад, від досить великої кількості бізнес-шкіл по відношенню до загальної економічної теорії. Наведений приклад економіки показує, що в соціальних науках, як і у всіх науках взагалі, прикладні дослідження, відокремлені від теоретичних, не можуть стати окремою наукою, так само як і зробити внесок у накопичене знання чи інтелектуальний, матеріальний або моральний прогрес людства. Нетеоретичне прикладне навчання може передати, як мінімум, певні навички та інструментарій, заснований на досвіді практикуючих (у бізнесі, чи електоральних кампаніях, або в чому

б то не було). Експансія ж прикладної економіки та бізнес-досліджень в останні два або три десятиліття стала успішною завдяки високому рівню узгодженості, якого було досягнуто в економічній науці після тривалого періоду накопичення знань. Політична наука як академічна дисципліна виникає, як вказує Сарторі, набагато пізніше економіки і цілком логічно, що вона до цих пір знаходиться на стадії, коли в ключових питаннях, які потребують вирішення, спостерігається тенденція домінування теоретичних досліджень над прикладними. Я хотів би, щоб теоретичні дослідження в політичній науці нарешті дали подібні результати і змогли привести до переваги прикладних досліджень у таких самих масштабах, як в економічній науці.

Всі політологи повинні бути дуже вдячні засновникам політичної науки; деякі з них, але тільки деякі, були згадані Сарторі. Без їхнього внеску ми б не знаходилися там, де є зараз, не проводили б досліджень, не викладали б, не писали б і не читали це есе. Але, як це зазвичай буває, засновники політичної науки встановили тільки деякі засади тієї дисципліни, розвиток якої самий по собі повинен вести нас уперед. Як зазначає Сарторі, основним завданням засновників була розробка певного числа працюючих „дефініцій”, які могли б сприяти подальшому аналізу. Я б ще додав до них розробку „класифікацій” (таких, як розробив сам Сарторі для партійних систем), які дозволили б розпочати збір і осмислення інформації. Тим не менш, науковий прогрес вимагає чогось більшого. Суворо кажучи, можна виділити принаймні чотири рівні пізнання будь-якого об'єкта:

1. дефініції та класифікації;
2. система кількісних вимірювань;
3. причинно-наслідкові гіпотези;
4. пояснювальні теорії.

Батьки-засновники, як зазначає Сарторі, зупинилися, в основному, на першому рівні – дефініцій. Що дивує Сарторі, так це те, що подальший розвиток дисципліни досяг другого рівня, заснованого на кількісних вимірах. Посивілий мудрець, як він сам себе називає, абсолютно правий говорячи про те,

© Colomer J., 2011.

© Вауліна Ф.В., переклад з англ, 2011.

Текст друкується за виданням: Colomer, Josep M. „Political Science is Going Ahead (By Convolutated Ways). A Commentary on Giovanni Sartori,” *PS: Political Science and Politics*, Vol. 37, No. 4 (2004), pp. 793-794.

що дуже часто „кількісні вимірювання замінюють визначення”, що робить всі зусилля марними, а іноді й абсолютно непродуктивними. Не можна не розділити тривогу Сарторі про те, як багато статистичних робіт лише злегка модифікують перемінні в моделях регресії інших авторів, або просто дають інше їх трактування, взагалі не замислюючись над визначенням того, про що йде мова, не пропонуючи гіпотез або теорій, які могли б надати сенс вимірам або прояснити релевантність питання. Сотні аспірантів і асистентів стають сьогодні жертвами „дослідницьких проектів”, заснованих на безглуздому перетасовуванні статистичних даних. Але, можливо, це плата за безпрецедентне розширення наявної інформації, якої не можна уникнути (економісти досить часто стикаються з подібним). Хоча, наскільки мені відомо, в інших галузях науки це відбувається не так часто, мені здається, що такий стан речей також зачіпає і більш „зразкові” моделі науки – фізику та біологію.

Звичайно, справжня політична наука – тобто те, чим займаються політологи – до цих пір знаходиться дуже далеко від поняття науки в повному розумінні цього слова, включаючи чотири рівні наукового знання, перерахованих вище. Для досягнення вищого рівня – задовільної політичної теорії – ми повинні почати, насамперед, з точного визначення меж її предмета, в якому політика не повинна розглядатися просто як похідна від економіки, соціальної структури або культури, але як раціональна діяльність, що вимагає власного пояснення. Далі нам потрібне чітке визначення мотивів дій індивідів у політиці, на основі яких в подальшому можуть бути побудовані пояснювальні моделі емпіричних досліджень. На останок, ми повинні прийняти послідовний і спільний загальний критерій для того, щоб надалі оцінювати результати політичних дій.

Разом з тим, завжди існували і будуть існувати різні думки, альтернативні концепції та школи думки. Але явним симптомом теоретичної слабкості є те, що, на відміну від економіки та інших соціальних наук, в політології автори, звані класиками, до цих пір знаходяться на тому ж, якщо не більш високому, рівні, що й сучасні дослідники. Простіше кажучи, жоден твір Макіавеллі або Монтеск'є, або кого-небудь іншого з авторів, які зазвичай включаються в канонічний список, не був б прийнятий сьогодні до публікації в академічному журналі з анонімним рецензуванням. Будь-хто, якщо читав сучасні наукові видання, повинен усвідомлювати, що, роз-

глядаючи класиків, ми часто виявляємо лише нечіткі та неоднозначні тези й аргументи, і через це кілька поколінь дослідників витрачають своє життя, намагаючись встановити „що ж конкретно ці панове (колись Маркс, тепер, можливо, Ніцше чи Токвіль) хотіли сказати”.

Я не схильний заперечувати основоположну роль деяких класиків і інтерес в їх читанні сьогодні для прояснення деяких фундаментальних питань, припущень, гіпотез, що вимагають перевірки або навіть пошуку пропозицій щодо розвитку досліджень з уже існуючими методами. Цілком може бути допустимим також включення в програму навчання студентів-політологів генеалогії того, яким чином концепції, визначення та гіпотези розроблялися протягом століть. Але для того, щоб бути корисним для студентів, викладач повинен показати, в чому полягав вирішальний внесок того чи іншого класика як і те, чому деякі теорії, навпаки, виявилися неточними, тавтологічними і навряд чи плідними, оскільки їхні гіпотези були визнані неправильними, спростовані досвідом і наступними науковими дослідженнями. Звичне ототожнення „політичної теорії” з історією ідей є образливим для сучасної політичної науки, адже, незважаючи на деякі складності, описані вище, дисципліна все-таки створила значний теоретичний фундамент, який вийшов за межі спадщини наших попередників. Цей фундамент включає, поряд з іншими важливими темами і предметами, розробку таких понять, як колективна дія, політичні партії, електоральні системи, електоральні стратегії, формування порядку денного в питаннях політики, інституційний вибір і значення демократії. Виходячи з даної перспективи, було б значно цікавіше включити в список класиків таких учених, як, наприклад, Роберт Даль, Ентоні Даунс, Моріс Дюверже, Манкур Олсон та Вільям Райкер – жоден з них, до речі, не був зарахований Сарторі до сучасних „засновників” дисципліни, – чим вкотре обговорювати примітки до Платона. Безумовно, існуюча досі в політичній науці звичка ототожнювати „теорію” з „класикою” є дивною для інших наук, в яких немає подібного вшанування.

Я вважаю, що Сарторі кардинально помилився у виборі мети, коли він визначив як ворога політичну науку „американського типу”. По-перше, необхідно згадати, що згідно з нехитрими підрахунками, близько 80% всіх політологів у світі працюють в університетах та інститутах, розташованих у Сполучених Штатах (хоча багато з них прибули

з інших регіонів). Спроба ізоляції від американської політичної науки була б провінційним курйозом. Я також приєднуюсь до запрошення „відвідати щорічні засідання Американської асоціації політичної науки”, яке прозвучало від Сарторі. У мене як в учасника близько дюжини таких зустрічей за п'ятнадцять років склалася думка, що є прямо протилежною враженню „цілковитої тупості”, що склалася у Сарторі. Я знаходжу тут тільки найкращі інтелектуальні стимули і бажання ділитися амбітними проектами. Однак відвідувати або не відвідувати ці зустрічі залежить лише від вас.

Нарешті, „альтернатива”, запропонована Сарторі, може бути віднесена тільки до прояву його добре відомого почуття гумору, оскільки вона є нічим іншим, як просто закликком „чинити опір квантифікації дисципліни”. Якби він як мінімум бажав би, щоб кількісні методи ґрунтувалися на ясних і чіт-

ких визначеннях і класифікаціях, то я б у кінцевому рахунку погодився б з ним. Тоді б ми принаймні перейшли від першого рівня до другого, за градацією, що була наведена мною вище. Я є прихильником переходу від першого рівня до другого, який може бути здійснений тільки базуючись на першому, але також і подальшого руху до третього і четвертого. Це означає слідувати шляхом „модельного прототипу” економічної науки, а разом з тим і інших наук в тому, щоб пояснювальна теорія була в змозі підтримувати прикладні дослідження. Таким чином, ми доб'ємося прогресу не тільки в розумінні політики, а й у розумінні ймовірних результатів політичних дій, більш повного задоволення інтересів (чи щастя і корисності, що як вдало відзначений одним класиком – одне і те ж) більшого числа громадян.